

УДК 159.922.4

DOI <https://doi.org/10.30970/PS.2020.7.9>

РОЛЬ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ У ФОРМУВАННІ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ

Оксана Мартинюк

Університет сучасних знань,

вул. Велика Васильківська, 57/3, Київ, Україна, 03150

e-mail: oksmart17@gmail.com

На початку статті зазначено, що етнопонаціональну самосвідомість вивчають у багатьох країнах, але дослідженню тих соціально-психологічних чинників, які впливають на її формування, ще не досить приділяється уваги.

Метою статті є аналіз впливу соціально-психологічних чинників «дотримання етнопонаціональної традиції», «плекання етнопонаціональної самобутності» та «прагнення етнопонаціональної консолідації» на етнопонаціональну самосвідомість індивідів, який виявився у результаті емпіричних досліджень науковців (респонденти – українці, етнопонаціональні групи Карачаєво-Черкесії та рома).

Серед дослідників існують різні підходи стосовно вивчення етнопонаціональної самосвідомості. Є дослідження, присвячені висвітленню впливу чинників на етнопонаціональну самосвідомість (соціальних, психологічних). Здійснено детальний аналіз впливу досліджуваних чинників на етнопонаціональну самосвідомість респондентів на основі емпіричних матеріалів інших дослідників.

У більшості досліджень взяли участь українські респонденти. Зміст розглянутих емпіричних досліджень здебільшого підтверджує доцільність виділення соціально-психологічних чинників «дотримання етнопонаціональної традиції», «плекання етнопонаціональної самобутності», «прагнення етнопонаціональної консолідації», а також дає змогу уточнити їх зміст. Вплив цих чинників на формування етнопонаціональної самосвідомості простежується:

1. У дослідженні Д.В. Піонтковської, де йдеться про чинник «дотримання етнопонаціональної традиції».

2. У дослідженні Р.Р. Накохової, де йдеться про чинники «плекання етнопонаціональної самобутності» та «дотримання етнопонаціональної традиції».

3. У дослідженні І.І. Кауненко, Н.Г. Каунової та Н.В. Іванової, де йдеться про чинник «дотримання етнопонаціональної традиції» та «плекання етнопонаціональної самобутності».

4. У дослідженні О.В. Фролової та В.О. Васютинського, де йдеться про чинник «плекання етнопонаціональної самобутності».

5. У дослідженні В.Ф. Соколової, де йдеться про чинники «плекання етнопонаціональної самобутності», «дотримання етнопонаціональної традиції» та «прагнення етнопонаціональної консолідації».

6. У дослідженні Л.М. Співак, де йдеться про чинник «прагнення етнопонаціональної консолідації».

7. У дослідженні Ю.О. Михальчук, де йдеться про чинник «прагнення етнопонаціональної консолідації».

8. У дослідженні Т.О. Комар, де йдеться про чинник «прагнення етнопонаціональної консолідації».

Зафіксовано соціально-психологічне явище, яке доповнює розуміння впливу соціально-психологічних чинників на етнопонаціональну самосвідомість індивідів, – це висловлювання «наш український менталітет» із дослідження В.Ф. Соколової, яке відображає різні вияви чинника «плекання етнопонаціональної самобутності».

Ключові слова: етнопонаціональна самосвідомість, соціально-психологічний чинник, «дотримання етнопонаціональної традиції», «плекання етнопонаціональної самобутності», «прагнення етнопонаціональної консолідації».

Постановка проблеми. Етнонаціональна самосвідомість належить до складних і ще не до кінця вивчених соціально-психологічних явищ. Це стосується і тих чинників, які впливають на її формування. Насамперед йдеться про соціально-психологічні чинники, але в наукових дослідженнях ще не досить уваги приділяється розкриттю їх впливу на формування етнонаціональної самосвідомості. Ця стаття присвячена саме вказаній вище тематиці. Йдеться про вплив на етнонаціональну самосвідомість таких соціально-психологічних чинників: «дотримання етнонаціональної традиції», «плекання етнонаціональної самобутності» та «прагнення етнонаціональної консолідації», кожен із яких відіграє свою роль у формуванні етнонаціональної самосвідомості.

Ця стаття є продовженням моїх попередніх досліджень. На попередньому етапі було здійснено виокремлення цих соціально-психологічних чинників на основі наукових теоретичних праць науковців і наведено характеристику їх змістовної структури. Виокремлення структури цих чинників та її теоретичне обґрунтування відображено в таких моїх статтях: «Традиція і доцільність як соціально-психологічні чинники формування етнонаціональної самосвідомості», «Прагнення консолідації і плекання самобутності як чинники формування етнонаціональної самосвідомості» [4, с. 285–292; 3, с. 162–167].

Теперішній етап мого дослідження – це перевірка доцільності виокремлення цих чинників на основі емпіричних праць науковців (із цим етапом мого дослідження пов'язана й моя інша стаття «Чинник формування етнонаціональної самосвідомості «усвідомлення етнонаціональної доцільності» [5, с. 55–59]. Метою статті є аналіз впливу досліджуваних соціально-психологічних чинників на етнонаціональну самосвідомість індивідів, який виявився у результаті емпіричних досліджень науковців.

Аналіз останніх джерел. Етнонаціональна самосвідомість є об'єктом дослідження представників різних наукових галузей. Серед українських науковців у сфері психології етнонаціональну самосвідомість досліджують Л.М. Співак, В.О. Васютинський, Д.В. Піонтковська, В.Ф. Соколова тощо.

Серед дослідників існують різні підходи стосовно вивчення етнонаціональної самосвідомості. Це й дослідження вказаного соціально-психологічного явища на груповому та індивідуальному рівнях, в онтогенезі, на рівні міжетнічних контактів; це й різні підходи до побудови структури етнонаціональної самосвідомості.

Існують дослідження, присвячені висвітленню впливу чинників на етнонаціональну самосвідомість. Ю.В. Шапаренко проаналізувала на теоретичному рівні історичні та соціально-психологічні чинники розвитку етнонаціональної (етнічної) самосвідомості лемків [13, с. 645–654]. У цьому дослідженні фігурують соціально-психологічні чинники, що важливо в контексті теми цієї статті, в якій розглядається саме такий вид чинників.

Г.А. Ставицький досліджував вплив двох типів чинників на етнонаціональну самосвідомість української молоді – психологічних і соціальних [12]. Д.В. Піонтковська вивчала психологічні особливості розвитку когнітивного й афективного компонентів етнонаціональної самосвідомості (національної ідентичності) студентської молоді і провідні чинники цього процесу [8].

Основна частина. Спочатку необхідно охарактеризувати ці соціально-психологічні чинники (далі – чинники) в загальних рисах. Змістом чинника «дотримання етнонаціональної традиції» є відтворення етнонаціональних традицій своєї нації (чи етносу): це етнонаціональні традиційні норми, цінності, звичаї, обряди, ритуали.

Наступні чинники є більш складними. Змістом чинника «плекання етнонаціональної самобутності» є усвідомлення різних форм своєї етнонаціональної спільності

(етномовна, етнокультурна, спільний спосіб життя тощо), своєї етнопонаціональної специфіки (різних рівнів), що викликають бажання культивувати власну етнопонаціональну самобутність і зумовлюють цей процес; стереотипні та об'єктивні уявлення про свою та чужі етнопонаціональні групи, окремішність свого етнокультурного простору, які сприяють культивуванню своєї етнопонаціональної самобутності і зумовлюють її.

Змістом чинника «прагнення етнопонаціональної консолідації» є спрямованість індивіда на свій етнопонаціональний соціум; бажання належати до своєї етнопонаціональної групи та брати участь в її діяльності; дуже позитивне емоційно-оцінне ставлення до своєї етнопонаціональної групи, що має різні форми і зумовлює етнопонаціональне зближення; різні колективістські вияви етнооб'єднувачого характеру; етнопонаціональне згуртування на основі типових ознак своєї нації.

У статті будуть проаналізовані всі змістовні структурні елементи чинника «дотримання етнопонаціональної традиції»: «звичаї», «обряди», «ритуали», «норми», «цінності». Елементи чинника «плекання етнопонаціональної самобутності», проаналізовані в цій статті: «спільний етнокультурний простір», «спільний спосіб життя», «етнопонаціональні стереотипи», «Образ-Ми – «Образ-Вони», «Ми-Образ», «усвідомлення етнопонаціональної спільності», «усвідомлення етнокультурної спільності», «усвідомлення психологічних особливостей своєї етнопонаціональної спільноти», «духовна солідарність членів спільноти». Елементи чинника «прагнення етнопонаціональної консолідації», проаналізовані у статті: «етнопонаціональна любов», «етнопонаціональна гордість», «етнопонаціональна самоповага», «згуртованість», «етноафіліативні тенденції». Будуть проаналізовані їх вияви в етнопонаціональній самосвідомості респондентів із емпіричних праць науковців.

У дослідженні Д.В. Піонтковської студенти були розподілені на три групи у зв'язку зі здобуттям ними професійного фаху. До першої групи увійшли майбутні вчителі історії, української мови та літератури; до другої групи були зараховані студенти спеціальностей «філософія», «культурологія», «журналістика», «правознавство», «соціальна педагогіка», «логопедія» та «психологія», до третьої – майбутні фахівці зі спеціальностей «лікувальна справа», «математика», «геодезія», «транспортні технології» (автомобільний транспорт). За національністю усі респонденти – українці.

Д.В. Піонтковською у досліджених нею студентів, у їх родинах, у тих місцях (здебільшого в селах і невеликих містечках), звідки вони родом і де жили до вступу у вищий навчальний заклад, зафіксовано дотримання етнопонаціональних українських звичаїв і традицій (здебільшого релігійних). Під цими традиціями слід розуміти ще якісь їх елементи. Одна студентка повідомила, що ті українські традиції, яких дотримується вона і її односельці, передаються із покоління в покоління [8], що вказує на їх спадковість. Кількість респондентів, які дотримуються окремих звичаїв і традицій, майже однакова в усіх трьох групах (майже половина кожної з них) [8].

Вказане вище свідчить про вплив на формування етнопонаціональної самосвідомості цих студентів, членів їхніх родин і жителів населених пунктів, звідки вони родом, чинника «дотримання етнопонаціональної традиції». Тут йдеться про його елемент «звичаї» та інші елементи, які містять традиційні релігійні свята («обряди», «ритуали»).

Згідно з даними Р. Р. Накохової, при всіх змінах, які відбувалися і відбуваються, етнопонаціональні групи Карачаєво-Черкесії зберегли свою багату традиціями етнічну культуру та унікальну ментальність [7]. Це є відображенням чинника «плекання етнопонаціональної самобутності». Збереження ними своєї етнічної культури – це «усвідомлення етнокультурної спільності» (елемент цього чинника), яка завдяки такому усвідомленню не розчинилася в іноетнічних культурах. Збереження цими

етнонаціональними групами своєї унікальної ментальності є виявом елементу «духовна солідарність членів спільноти», зміст якої тотожний поняттю «ментальність». Збереження ними своїх етнічних традицій свідчить про вплив на формування їх етнонаціональної самосвідомості чинника «дотримання етнонаціональної традиції» (тут не вказано, які це традиції).

І.І. Кауненко, Н.Г. Каунова та Н.В. Іванова досліджували етнічні групи росіян, українців, гагаузів, болгар, рома (циган) і молдаван (нація в етнонаціональному значенні) у Республіці Молдова [1, с. 107–131]. Стосовно рома ці науковці зазначають, що збереження ними етнічності досягається завдяки існуванню багатьох традиційних інститутів, насамперед громади. У рома існує особлива соціальна організація етнічної групи, заснована на принципі спорідненості, а також закритість, жорстка ієрархічність структури, законів і норм [1, с. 107–131]. Все це вказує на панування етнічних традицій в етносоціальному середовищі рома, які жорстко регламентують усі сфери їхнього життя.

Таким чином, у формуванні етнонаціональної самосвідомості рома головну роль відіграє чинник «дотримання етнонаціональної традиції» (у цьому випадку етнічної, оскільки рома не є нацією) з усіма його структурними елементами. Вказане є також відображенням «спільного способу життя» (елемент чинника «плекання етнонаціональної самобутності») рома, для якого притаманні риси цього етносу.

Таке соціально-психологічне явище як «закритість», що вказує на закритість етнокультурного середовища рома, є виявом елемента чинника «плекання етнонаціональної самобутності» як «спільний етнокультурний простір». Саме така закритість етнокультурного простору дозволяє зберегти у жорсткій формі етнічні традиції і загалом етнічну самобутність рома. Загалом тут зафіксовано вплив двох чинників на етнонаціональну самосвідомість рома у Молдові.

Далі йдеться про вплив чинника «плекання етнонаціональної самобутності» на етнонаціональну самосвідомість українців, які проживають в етнічно мішаному регіоні України – у Запорізькій області. Це відноситься до його елементів «етнонаціональні стереотипи» та «Образ-Ми – Образ-Вони». Згідно з даними О.В. Фролової та В.О. Васютинського, українці оцінюють росіян і як етнос, і як жителів сусіднього села. Оцінка українцями росіян як етносу є вищою, ніж оцінка росіян як жителів сусіднього села. Дослідники роблять висновок, що стереотипи українців погіршуються щодо тих представників етносів, із якими вони перебувають у безпосередніх контактах.

На більш віддаленій взаємодії зміст етнічних стереотипів стає більш позитивним [9]. Загалом існують два їх рівні: етнонаціональні стереотипи у результаті близького контакту етнонаціональних груп; етнонаціональні стереотипи у результаті віддаленого контакту етнонаціональних груп. Отже, йдеться про вплив «етнонаціональних стереотипів» (як елементів чинника «плекання етнонаціональної самобутності»), що мають вказані вище особливості, на етнонаціональну самосвідомість цих українців.

Згідно з даними Фролової та Васютинського, загалом в українців зафіксовано переважання прихильнішого ставлення до своєї нації і критичнішого – до іншої (росіян) [9]. Це слід вважати протиставленням українцями своєї етнонаціональної групи іншій (росіянам), що є відображенням елемента «Образ-Ми – Образ-Вони». Дослідники зазначають, що етнічні українці краще оцінюють українців і росіян загалом, ніж тих українців і росіян, із якими вони безпосередньо контактують [9]. Це свідчить про те, що такі близькі контакти зумовлюють погіршення їхніх «автостереотипів» і «гетеростереотипів» щодо росіян.

У дослідженні В.Ф. Соколової усі студенти були розподілені на три групи відповідно до того, чи викладаються у них українська література, дисципліни українознавчого циклу і в якому обсязі. До першої групи увійшли студенти економіко-юридичного факультету та Інституту природознавства, до другої групи – студенти факультету культури і мистецтв та Інституту іноземної філології, до третьої групи – студенти Інституту української філології і журналістики [10].

Далі мова піде про висловлювання студентів третьої групи, зафіксовані В.Ф. Соколовою, які є виявами чинника «плекання етнонаціональної самобутності». Ці студенти у своїх висловлюваннях частіше використовують такі слова: «ми», що слід трактувати як «Ми-Образ»; «українці», «мій народ» [10], що є виявом «усвідомлення етнонаціональної спільності» (вони вважають себе частиною української нації); «наші українські національні традиції» [10], що відображає елемент «усвідомлення етнокультурної спільності» (вони усвідомлюють свою етнокультурну спільність із цими традиціями); «наш український менталітет» [10], що є «усвідомленням психологічних особливостей своєї етнонаціональної спільноти» (вони усвідомлюють свою спільність із цим етнопсихологічним явищем).

Це висловлювання вказує також на вияв у їхній етнонаціональній самосвідомості елемента «духовна солідарність членів спільноти», оскільки етнонаціональний менталітет має саме таке значення. Ось ще одне висловлювання: «духовність українців» [10], яка є виявом елемента «усвідомлення психологічних особливостей своєї етнонаціональної спільноти», – так ці студенти уявляють одну з особливостей національного характеру своєї нації. В.Ф. Соколова вважає, що вказані вище висловлювання цих студентів свідчать про їх більш свідому самоідентифікацію з українцями, орієнтованість на збереження і розвиток української культури тощо [10], з чим слід погодитися. Це вказує на виразний вплив на їх етнонаціональну самосвідомість чинника «плекання етнонаціональної самобутності».

Наступні дані В.Ф. Соколової вказують на вплив різних чинників на етнонаціональну самосвідомість респондентів: студенти третьої групи у своїх коментарях зазначали, що, як справжні патріоти, вони цінують українську культуру, дотримуються українських традицій і звичаїв, ставляться до своєї країни з любов'ю і шаную [10]. Вказане свідчить про вплив на формування їхньої етнонаціональної самосвідомості чинника «дотримання етнонаціональної традиції», де йдеться про його елемент «звичаї» (і якісь інші види традицій) та чинника «прагнення етнонаціональної консолідації», який належить до його елементів «етнонаціональна любов», «етнонаціональна гордість» (це стосується ставлення з любов'ю і шаную до своєї країни).

Тепер слід розглянути вияви чинника «прагнення етнонаціональної консолідації» у дослідженнях Л.М. Співак та Ю.О. Михальчук. Згідно з даними Л.М. Співак, досліджені нею українські студенти переживають сильні позитивні почуття за власну національну належність [11]. Це вказує на їхню «етнонаціональну гордість», що є виявом чинника «прагнення етнонаціональної консолідації». Співак зафіксувала у респондентів високу національну самоповагу [11] (це елемент «етнонаціональна самоповага»).

Ю.О. Михальчук проведено експеримент, який складався із двох частин – констатуючої і формуючої. Його констатуюча частина була спрямована на визначення ступеня гармонійності етносамосвідомості старшокласників шляхом відповідної психодіагностики. У результаті формуючого етапу цього експерименту (після виконання учнями програми) були виявлені конструктивні зміни у настроях та поведінці учнів, зокрема в експериментальних класах старшокласників відбулося підвищення коефіцієнта групової солідарності на 44,6% [6]. Це вказує на підвищення рівня етнонаціо-

нальних зв'язків між цими старшокласниками, на їх етнопонаціональне зближення. Це є виявом елемента «згуртованість» в етнопонаціональному значенні.

Згідно з даними Ю.О. Михальчук, одним із основних типів етнічної ідентичності старшокласників є етнопонафіліативні тенденції (щодо власних етнопонагруп) [6]. Це є виявом у їхній етнопонаціональній самосвідомості елемента «етнопонафіліативні тенденції» стосовно своєї етнопонаціональної групи.

Т.О. Комар досліджувала молодь трьох українських регіонів: Західної України, Центральної України, Північної України, в результаті чого було зафіксовано домінування етнопонаціональних афіліативних прагнень у значній частини юнаків і дівчат (у більшості з них на середньому рівні) [2, с. 111–120]. Ці дані вказують на те, що «етнопонафіліативні тенденції» як вияв чинника «прагнення етнопонаціональної консолідації» діють на більшу частину цієї молоді.

Висновки. Зміст розглянутих емпіричних досліджень здебільшого підтверджує доцільність виділення соціально-психологічних чинників «дотримання етнопонаціональної традиції», «плекання етнопонаціональної самобутності», «прагнення етнопонаціональної консолідації», а також дає змогу уточнити їх зміст.

Вплив цих чинників на формування етнопонаціональної самосвідомості простежується:

1. У дослідженні Д.В. Піонтковської (респонденти – українці). Йдеться про чинник «дотримання етнопонаціональної традиції» («звичаї» та інші елементи традицій, які здебільшого належать до релігійних свят, «обряди», «ритуали»).

2. У дослідженні Р.Р. Накохової (респонденти – етнопонаціональні групи Карачаєво-Черкесії), де йдеться про чинник «плекання етнопонаціональної самобутності» («усвідомлення етнопонакультурної спільності», «духовна солідарність членів спільноти») та чинник «дотримання етнопонаціональної традиції» (тут не вказані його змістовні елементи).

3. У дослідженні І.І. Кауненко, Н.Г. Каунової та Н.В. Іванової (респонденти – етнічна група рома). Йдеться про чинник «дотримання етнопонаціональної традиції» (це стосується усіх його структурних елементів) та «плекання етнопонаціональної самобутності» («спільний спосіб життя», «спільний етнопонакультурний простір»).

4. У дослідженні О.В. Фролової та В.О. Васютинського (респонденти – українці), в якому йдеться про чинник «плекання етнопонаціональної самобутності» («етнопонаціональні стереотипи», «Образ-Ми – Образ-Вони»).

5. У дослідженні В.Ф. Соколової (респонденти – українці), де зафіксовані такі чинники: «плекання етнопонаціональної самобутності» («Ми-Образ», «усвідомлення етнопонаціональної спільності», «усвідомлення етнопонакультурної спільності», «усвідомлення психологічних особливостей своєї етнопонаціональної спільноти», «духовна солідарність членів спільноти»), «дотримання етнопонаціональної традиції» («звичаї» та очевидно якісь інші види традицій), «прагнення етнопонаціональної консолідації» («етнопонаціональна любов», «етнопонаціональна гордість»).

6. У дослідженні Л.М. Співак (респонденти – українці), де йдеться про чинник «прагнення етнопонаціональної консолідації» («етнопонаціональна гордість», «етнопонаціональна самоповага»).

7. У дослідженні Ю.О. Михальчук (респонденти – українці), де йдеться про чинник «прагнення етнопонаціональної консолідації» («згуртованість», «етнопонафіліативні тенденції»).

8. У дослідженні Т.О. Комар (респонденти – українці), де йдеться про чинник «прагнення етнопонаціональної консолідації» (етнопонафіліативні тенденції»).

Зафіксовано соціально-психологічне явище, яке доповнює розуміння впливу соціально-психологічних чинників на етнонаціональну самосвідомість. Це одне з висловлювань у дослідженні В.Ф. Соколової про «наш український менталітет». Воно є виявом двох елементів чинника «плекання етнонаціональної самобутності» – «усвідомлення психологічних особливостей своєї етнонаціональної спільноти» та «духовна солідарність членів спільноти».

Список використаної літератури

1. Кауненко И.И., Каунова Н.Г., Иванова Н.В. Этнокультурный потенциал Молдовы: психологический и этнологический аспекты. *Moldoscopie*. 2014, № 4 (LXVII). I. Caunenco, N. Caunova, N. Ivanova. *Moldoscopie*, 2014. ibn.idsi.md. С. 107–131.
2. Комар Т.О. Етнічні стереотипи студентів ВНЗ. С. 111–120. *Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка. Екологічна психологія*. 2017. Т. VII. Вип. 44.
3. Мартинюк О.А. Прагнення консолідації і плекання самобутності як чинники формування етнонаціональної самосвідомості. *ГАБІТУС*. Науковий журнал. Випуск 73. Т. 1. Одеса. 2020. С. 162–167.
4. Мартинюк О. Традиція і доцільність як соціально-психологічні чинники формування етнонаціональної самосвідомості. Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» : зб. наук. праць. Переяслав, 2020. Вип. 57. С. 285–292.
5. Мартинюк О.А. Чинник формування етнонаціональної самосвідомості «усвідомлення етнонаціональної доцільності». С. 55–59. *Український психолого-педагогічний науковий збірник*. Науковий журнал. № 20, 2020. Науков. періодичн. видання. ГО «Львівська педагогічна спільнота». Львів. 107 с.
6. Михальчук Ю.О. Психолого-педагогічні умови гармонізації етнічної самосвідомості старшокласників : автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07 / Ю.О. Михальчук; Ін-т психології ім. Г.С. Костюка АПН України. К., 2005. 19 с.
7. Накохова Р.Р. Исследование ценностных ориентаций этнофоров Карачаево-Черкесии через народный эпос «нарты». *Теоретические проблемы этнической и кросс-культурной психологии : материалы Второй международной научной конференции 26-27 мая 2010 г. Черкесск, Карачаево-Черкесский государств. ун-т. В 2 т. / Отв. ред. В.В. Гриценко*. Смоленск : Универсум, 2010. Т. 1. С. 164.
8. Піонтковська Д.В. Психологічні особливості розвитку національної ідентичності студентської молоді : дис. канд. психолог. наук: 19.00.07. Кам'янець-Подільський. 2017. С. 195.
9. Російськомовна спільнота в Україні: соціально-психологічний аналіз : монографія / за ред. В.О. Васютинського; Нац. акад. педагог. наук України, Ін-т соціальної та політичної психології. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 336 с.
10. Соколова В.Ф. Психологічні особливості розвитку національної самосвідомості студентської молоді засобами української літератури : автореф. дис. канд. психологічн. наук: 19.00.07 / В.Ф. Соколова; Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ, 2009. 20 с.
11. Співак Л.М. Психологічні основи розвитку національної самосвідомості у юнацькому віці : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня докт. психологічн. наук: 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. МОН України. Нац. педагогічн. ун-т ім. М.П. Драгоманова. К., 2016. 43 с.
12. Ставицький Г.А. Психологічні та соціальні чинники розвитку етнічної самосвідомості у юнацькому віці : автореф. дис. канд. психологічн. наук: 19.00.07. Нац. педагогічн. ун-т ім. М.П. Драгоманова, 2016. 21 с.
13. Шапаренко Ю.В. Історичні та соціально-психологічні чинники розвитку етнічної самосвідомості лемків. *Актуальні проблеми психології*. 2015. Т. 10. Вип. 27. С. 645–654.

THE ROLE OF SOCIO-PSYCHOLOGICAL FACTORS IN THE FORMATION OF ETHNO-NATIONAL SELF-CONSCIOUSNESS

Oksana Martyniuk

*University of Modern Knowledge,
57/3, Velyka Vasylkivska Str., Kyiv, Ukraine, 03150
e-mail: oksmart17@gmail.com*

At the beginning of the article it is stated: ethno-national self-consciousness is studied in many countries, but the study of those socio-psychological factors that influence its formation is still insufficiently paid attention.

The aim of the article is to analyze the influence of socio-psychological factors “observance of ethno-national tradition”, “nurturing ethno-national identity” and “desire for ethno-national consolidation” on the ethno-national identity of individuals, which manifested itself in empirical research by Ukrainian respondents. There are different approaches among researchers to the study of ethno-national self-consciousness. There are studies that highlight the impact of factors on ethno-national identity – social, psychological, and so on. Next, a detailed analysis of the influence of the studied factors on the ethno-national self-consciousness of the respondents was carried out on the basis of empirical materials of other researchers.

The vast majority of surveys relate to Ukrainian respondents. The content of the considered empirical researches basically confirms expediency of allocation of social and psychological factors “observance of ethnonational tradition”, “nurturing ethno-national identity”, “the desire for ethno-national consolidation” and also allows to specify their maintenance. The influence of these factors on the formation of ethno-national self-consciousness can be traced:

1. In the study of D.V. Piontkovskaya, where we are talking about the factor of “observance of ethno-national tradition”.

2. In the study of R.R. Nakohova, where we are talking about the factors of “nurturing ethno-national identity” and “observance of ethno-national tradition”.

3. In the study of I.I. Kaunenko, N.G. Kaunova and N.V. Ivanova, where we are talking about the factor of “observance of ethno-national tradition” and the factor of “nurturing ethno-national identity”.

4. In the study of O.V. Frolova and V.O. Vasyutynsky, where we are talking about the factor of “nurturing ethno-national identity”.

5. In the study of V.F. Sokolova, where we are talking about the factors of “nurturing ethno-national identity”, “observance of ethno-national tradition” and “the desire for ethno-national consolidation”.

6. In the study of L.M. Spivak, where we are talking about the factor “the desire for ethno-national consolidation”.

7. In the study of Yu.O. Mikhanchuk, where we are talking about the factor “the desire for ethno-national consolidation”.

8. In the study of T.O. Komar, where we are talking about the factor “the desire for ethno-national consolidation”.

A socio-psychological phenomenon has been recorded, which complements the understanding of the influence of socio-psychological factors on the ethno-national self-consciousness of individuals: this is the statement “our Ukrainian mentality” from the study of V.F. Sokolova, which reflects the various manifestations of the factor of “nurturing ethno-national identity”.

Key words: ethno-national self-consciousness, socio-psychological factor, “observance of ethno-national tradition”, “nurturing of ethno-national identity”, “the desire for ethno-national consolidation”.